

9. Kaupunginarkisto

Henkilökunta. Henkilökunnan kokoonpanossa tapahtui kertomusvuoden aikana eräitä merkittäviä muutoksia. 8. 1. kuoli kansanhuoltotoimiston ent. arkistonhoitaja, kaupunginarkiston palvelukseen v. 1954 siirtynyt arkistoapulainen E. Korhonen. Häneltä keskeneräiseksi jäänyttä järjestely- ja luetteloimistyötä jatkamaan palkattiin 1. 4. lukien rouva S. Vuorio. 1. 12. lukien myönnettiin ero arkistonhoitaja V. Mattilalle, joka siirtyi toiseen virkaan. Kaupunginhallitus määräsi virkaa toistaiseksi hoitamaan tp. amanuenssin, filosofian maisteri S. Lindstedtin. Tilapäiseksi amanuenssiksi joulukuun ajaksi kaupunginhallitus sittemmin päätti palkata filosofian maisteri K. Hellgrenin. Eri virkojen ja toimien haltijoina olivat siten toimintavuoden päättyessä seuraavat henkilöt: kaupunginarkistonhoitajana filosofian maisteri E. Rosén, arkistonhoitajana filosofian tohtori S. Möller, vt. arkistonhoitajana maisteri S. Lindstedt, toimistonhoitajana neiti A. Soura, vahtimestarina herra E. Parkkali, tp. amanuenssina maisteri K. Hellgren ja tp. arkistoapulaisena rouva S. Vuorio. Kesälomasijaisena toimistossa oli 1. 6. — 31. 8. välisenä aikana ylioppilas M. Salonen. Temppeliaukion arkistosuojan lämmittämisestä vahtimestarin ollessa kesälomalla huolehti herra O. Ihalainen. Arkistonhoitaja Möllerin ollessa syyskuun ajan tieteellisellä tutkimusmatkalla Alankomaissa oli hänen sijaisenaan maisteri Lindstedt ja tp. amanuenssina samaan aikaan ylioppilas Salonen. Tilapäinen amanuenssinvirka vakinaistettiin v:n 1956 alusta ja uutta virkaa hoitamaan, siksi kunnes se vakinaisesti täytettäisiin, kaupunginhallitus määräsi maisteri Hellgrenin.

Henkilökunnan opinto- ja tutkimusmatkat. Kaupunginarkistonhoitaja osallistui toukuussa Ruotsin elinkeinoelämän palveluksessa olevien arkistonhoitajien neuvotteluun ajankohtaisista arkistokysymyksistä sekä Ruotsin arkistoyhdistyksen vuosikokoukseen, tutustui elokuussa erään suuryrityksen keskusarkistoon Sundsvallissa ja tutki lokakuussa Tukholman keskusarkistoissa Helsingin maanomistuskysymysten käsittelyä valtiopäivillä ja keskusvirastoissa 1700-luvulla. Arkistonhoitaja Möller, jonka Alankomaihin tekemän yksityisen tutkimusmatkan kohteena oli Hollannin ja Suomen kaupunkien välisiä kauppasuhteita koskeva asiakirja-aineisto 1600-luvulta, tutustui samalla Alankomaiden korkeatasoisten arkistojen järjestelyyn. Amanuenssi Lindstedt kävi touko—kesäkuussa eräissä huomattavissa arkistoissa Tanskassa ja Saksassa. Helsingin kaupungin maanomistussuhteiden kehitystä valaisevan aineiston täydentämiseksi sekä kaupunginarkistonhoitaja että molemmat arkistonhoitajat ja amanuenssi työskentelivät eri vaiheissa mm. valtionarkistossa ja maanmittaushallituksessa Helsingissä.

Toimisto- ja arkistotilat. Kaupunginarkiston käytössä olivat edelleen Temppeliaukion kalliosuoja ja pienehkö osa Erottajan kalliosuojaa sekä vuokratilat Ruotsalaisen kauppa-
korkeakoulun talossa Runeberginkatu 10. Viimeksi mainitussa varsinaisten arkistotilojen lisäksi oli arkiston toimisto. Saatujen kokemusten nojalla ei Erottajan kalliosuojan käyttämisestä asiakirjojen säilytyspaikkana voitu pitää onnistuneena. Ilmanvaihto oli epätydyttävä, ilma kosteahko ja raskas sekä suojassa säännöllisesti työskenteleville ajan pitkään epäterveellinen. Tuhohyönteisten aiheuttaman vahingonvaaran vähentämiseksi desinfiointilaitos suoritti kaksi kertaa v. 1955 kalliosuojan osittaisen desinfioinnin.

Koska tilanpuute nykyisissä arkistovarastoissa pakotti suhtautumaan pidättyvästi virastojen pyyntöihin saada luovuttaa vanhempaa asiakirja-aineistoaan arkistoon, koettiin jatkuvasti hankkia väliaikaista lisätilaa. Vuoden lopulla kiinteistölautakunta arkiston esityksestä päätti 1. 3. 1956 lukien vuokrata arkistoa varten Helsingin kansanasunnot oy:n talosta Mäkelänkatu 107 n. 300 m² käsittävän, puolittain maanalaisen kerroksen; vuokraan, 150 mk/m²:ltä kuukaudessa, sisältyi korvaus lämmöstä ja vedestä sekä eräistä muutostöistä. Uuden vuokratilan etäisyyden vuoksi hajasijoituksesta aiheutuvat haitat yhä tulevat kärjistymään, mutta uutta hyllytilaa saatiin täten n. 900 m.

Toiminta kunnallisena arkistokeskusviranomaisena

Esitykset ja lausunnot. Kaupunginarkiston tekemistä esityksistä ja sen antamista lausunnoista ja selostuksista mainittakoon seuraavat: kaupunginhallitukselle: 18. 2. liikennelaitoksen esityksestä, joka koski eräiden asiakirjojen hävittämistä; 3. 3. rouva S. Vuorion palkkaamisesta tilapäiseksi arkistoapulaiseksi; 5. 5. kaupunginarkistonhoitajan oikeuttamisesta osallistumaan Tukholmassa pidettävään arkistokokoukseen; 26. 7. arkistonhoitaja Möllerin anomuksesta saada virkavapautta; 27. 7. virastotalokomitean mietinnöstä ja siihen liittyvistä luonnospirustuksista; 27. 7. amanuenssinviran perustamisesta kaupunginarkistoon; 10. 10. avoimeksi joutuneen arkistonhoitajanväliaikaisesta hoitamisesta; 10. 10. kaupunginarkistonhoitajan oikeuttamisesta tekemään virkamatka Tukholmaan; 8. 11. raastuvanoikeuden ja maistraatin sineteistä; 8. 11. tp. amanuenssinviran hoitamisesta joulukuun aikana; 18. 11. vastaperustetun amanuenssinviran täyttämistä; ja 7. 12. amanuenssinviran hoitamisesta siksi, kunnes se vakinaisesti täytetään. Muille viranomaisille seuraavat lausunnot: kaupunginlakimiehelle: 2. 5. ja 10. 6. Suomenlinnan saarten omistusoikeudellisesta asemasta; teurastamontoinimistolle: 10. 11. eräiden asiakirjojen seulomisesta; sosiaalivirastotalokomitealle: 1. 3. kaupunginarkistoa varten tarvittavien arkisto- ym. tilojen laajuudesta.

Lisäksi annettiin lausuntoja eräille yksityisille, mm. tohtori Paul Desfeuilles'ille Pariisista Suomen kaupunkihistoriallisesta kirjallisuudesta sekä Annuaire international des archives -teoksen toimitukselle (Pariisi) Helsingin kaupunginarkiston organisaatiosta ym.

Tarkastukset ja neuvonta. Kaupunginarkiston johtosäännön 11 §:n mukaisia tarkastuksia, joihin liittyi myöhemmin jatkettuja neuvotteluja asiakirjojen säilytys- ja luettelointiperiaatteista ym., toimitettiin maistraatin, rakennustarkastustoimiston, keskusvaalilautakunnan, rahatoimiston, rakennusviraston talorakennus- ja tiliosastojen, liikennelaitoksen, teurastamontoinimiston, sairaalahallituksen ja Marian sairaalan sekä Sedmi-gradskyn pientenlastenkoulujen johtokunnan ja Helsingin kansanasunnot oy:n arkistoissa. Viranomaisten pyynnöstä tai oma-aloitteisesti on tarkastuksissa käytyjen neuvottelujen lisäksi etiseen tapaan suoritettu muutakin arkistohoidollista neuvontaa. Arkistoyhdistyksen syyskokouksessa, joka pidettiin verovirastossa, yhdistyksen jäsenet veroviraston arkistonhoitajan H. Suomisen opastamina tutustuivat viraston laajaan ja erikoislaatuiseen arkistoon.

Kunnallisen keskusarkiston tehtävät. Tarkoituksenmukaisten ryhmittelyjen ja luettelointien sekä tarkastus- ja neuvontatoiminnan lisäksi nykyaikaisen keskusarkiston olisi valvottava, ohjattava ja harkiten säännösteltävä jatkuvaa arkistonmuodostusta eri virka-portaissa. On mahdollisimman pätevästi kyettävä näkemään, mikä on eri tahoilla syntyvien eri asiakirjaryhmien ajankohtainen ja myöhempi käytännöllinen ja oikeudellinen tehtävä ja merkitys, miten eri ryhmät vastaavat tai täydentävät toisiaan, mihin eri yhteiskuntatieteiden asettamiin kysymyksiin asiakirjat voivat antaa vastauksen. Tällaisen päämäärän saavuttamiseksi olisi päästävä siihen, että kokenut arkistonvirkamies itse virastoissa kiinteästi työskennellen eläytyisi niiden työtapoihin ja monivaiheiseen asiakirjojen synty- ja kerrostumistapahtumaan. Alati kasvavan pääkaupungin arkistokysymysten hallinta pelkästään tähänastisin keinoin käy ennen pitkää ylivoimaisen vaikeaksi ja arkistojen lisääntyvät menot samalla tarpeettomastikin kasvavat. Ohjaustoiminnan tehostuessa kaupunginarkisto saisi tilaisuuden arvostella yhä lisääntyvien erilaisten kirjoitus- ym. tarvikkeiden soveltuvuutta virastokäyttöön; tämä on jo sinänsä erittäin tärkeä kysymys, johon nähden toisinaan liiankin helposti on huomioitu hetken hyöty asiakirjan säilyvyyden ja oikeudellisen luotettavuuden kustannuksella.

Toiminta asiakirjavarikkona ja tutkimuslaitoksena

Asiakirjasivrot ja arkiston kasvu. Asiakirjoja siirsivät kaupunginarkistoon kertomusvuonna seuraavat virastot, laitokset ja virkamiehet:

kaupunginhallitus; kaupunginkanslia; kiinteistöviraston kanslia- ja kaupunkimittausosastot; työnvälitystoimiston nuoriso-osasto ja psykologinen osasto; lastensuojeluviraston yleinen toimisto; rakennusviraston puhtaanapito-osasto; vesilaitos; sähkölaitos; urheilu- ja retkeilytoimisto; lastentarhain toimisto; toisen kaupunginvoudin konttori; XV Olympia Helsinki 1952 -yhdistyksen puolesta konttoripäällikkö H. Laukamo ja kamreeri Y. Tuunanen; Koskelan hallien rakennustoimikunnan puolesta insinööri A. Raivio; ammattikoulukomitean puolesta opetusasiainjohtaja P. Railo; sekä kiinteistöjohtaja J. Kivistö.

Asiakirjoja luovuttivat tai lahjoittivat lisäksi: Helsingin kaupunkilähetys (koneella- kirjoitettu kaupunkilähetetyksen historiikki, talletus); insinööri P. O. Holsti ja Svenska Tobaksmonopoletin arkisto (Tollander & Klärchin, alk. Waseniuksen tupakkatehtaan arkisto vuosilta 1840—1926); johtajatar M. Koponen (Alli Nissusen koulun asiakirjoja, talletus); sekä Helsingin osakepankki (lisää erinäisiin ent. Kulosaari-yhtiöiden, mm. Brändö-villastad ja Brändö Spårvägs ab., arkistoihin). Vaikka arkistojen vastaanotossa osoitettiin melkoista pidättyvääsyyttä, kertyi toimintavuoden aikana uutta aineistoa kaupunginarkistoon n. 185 m.

Asiakirjajäljennösten hankkimista on jatkettu mikrofilmaamalla tai fotostatoimalla Helsingin omistussuhteita koskevaa aineistoa eräissä Ruotsin keskusarkistoissa, mikrofilmaamalla osia Helsingin uudelleenrakentamiskomitean arkistosta valtionarkistossa sekä Helsingin seurakunnan tilejä 1700-luvulta. Vaakunakysymysten käsittelyn helpottamiseksi saatiin mikrofilminä lahjaksi muuan laajahko selostus.

Inventoimis- ja muut arkiston sisäiseen toimintaan kuuluvat työt. Vuoden kuluessa vastaanotetut asiakirjaleveranssit on tarkastettu ja luovutusluetteloiden mukaan sijoitettu paikoilleen. Asiakirjojen yleistä kunnostamista ja uudelleenkansiointia on kaikissa varastoissa jatkettu. Tällaisten töiden tehostamiseksi tilattua, ulkomailla virastoissa helppokäyttöisyytensä vuoksi suosituksi tullutta nitomiskonetta ei vuoden aikana vielä saatu täysin toimintakuntoon; sen avulla käynee mahdolliseksi huomattavasti vähentää nitomisen kansioimiskustannuksia myöskin käsikirjaston osalta.

Yleisen lokerokortiston sekä virkakirjeenvaihdon asiahakemiston valmistamista on jatkettu ja uuden viitejärjestelmän käyttöä laajennettu.

Seuraavat asiakirjasarjat on osittain tai kokonaan järjestetty: maistraatin saapuneet ja menneet kirjeet ja allegaatit (työ jatkuu); konkurssi asiakirjat (1860- ja 1870-luvut, työ jatkuu); toisen kaupunginvoudin, kiinteistöviraston kansliaosaston, rakennusviraston puhtaanapito-osaston, vesilaitoksen, majoituslautakunnan ja kansanhuoltotoimiston (työ jatkuu) arkistot; työnvälitystoimiston ammatinvalintaohjausta koskevat asiakirjat; ensimmäisen maailmansodan aikana toimineen halkokonttorin arkisto (seulonnanvalmistelu ja säilytettävän osan järjestäminen); kaupunginhallituksen diaarikortit ja lautakuntien esityslistat; ent. rahatoimenjohtajien sekalaiset paperit; merimieshuoneen arkiston v. 1954 siirretty osa (laivakirjat); Kulosaaren yhdyskuntaa ja Kulosaari-yhtiöitä koskevat asiakirjat; XV Olympia Helsinki 1952 -yhdistyksen arkisto (osa); E. Ehrströmin arkisto (työ jatkuu); sekä filmiarkisto. Hakemistojen laatimista maistraatin ja raastuvanoikeuden pöytäkirjoihin 1700-luvulta on jatkettu.

Kunnostamistöiden yhteydessä suoritettiin kokeiluja eräillä muovivälineillä, tarkoituksena selvittää, ovatko ne käyttökelpoisia asiakirjojen korjaamiseen ja vahvistamiseen. Kysymyksen ratkaisu on tärkeä mm. sen vuoksi, että aikaisemmin tuntemattomien muovikalvojen ja -liimojen tarjonnan lisääntyessä viranomaiset ovat kaupunginarkistolta tiedustelleet tällaisten aineiden soveltuvuutta. Eräistä laaduista on tähän mennessä päädytty kielteisiin tuloksiin. Tietoja ja kokemuksia on samanlaisista syistä pyritty hankkimaan uusilla kopiointimenetelmillä valmistettujen asiakirjajäljennösten sekä yhä yleistyvillä kuulakärkikynillä kirjoitetun tekstin kestävydestä.

Käsikirjasto. Kirjaston tavanmukaisia luettelomistöitä on jatkettu. Kaupunginarkiston käytettäväksi laadittiin luettelo valtionarkiston kirjastossa olevasta arkistotieteellisestä kirjallisuudesta. Tukholman kaupungin painettujen asiakirjojen erittäin vaillinainen kaksoiskappaleiden sarja hävitettiin, kuitenkin vasta sen jälkeen, kun tärkeät vihott oli siitä erotettu ja aineenmukaisesti luuteloitu.

Painotuotteita lahjoittivat vuoden varrella: Oy. Perkko; tohtori V. Päivänsalo; Åbo Akademis bibliotek; Tieteellisten seurain kirjasto; kaupunginarkistonhoitaja L. Ljungberg, Malmö; valtionarkisto; Suomen meripelastusseura; Suomen sukututkimusseura; Helsingin toinen lyseo; Stockholms stadsarkiv; presidentti K. J. Ståhlbergin kuolinpesä; Riksarkivet, Tukholma; Krigsarkivet, Tukholma; Rigsarkivet, Kööpenhamina; tohtori S.-E. Åström; Holmens bruks och fabriks ab., Norrköping; arkistonhoitaja C. Näsman, Sundsvall; eläinlääkintämajuri H. Stenberg; kaupunginarkistonhoitaja R. Rosén; Universitetsbiblioteket, Lund; Ehrvervsarkivet, Aarhus; arkistonhoitaja G. Scheffer, Tukholma; Helsinki-seura; filosofian kandidaatti Y. Blomstedt; filosofian maisteri M. Castrén; ja Svenska Handelshögskolan. Kaiken kaikkiaan kirjastoa lahjoitusten, vaihtojen ja ostojen kautta on kartutettu 215 niteellä.

Kirjeenvaihto ja arkiston käyttö. Saapuneita kirjeitä diariointiin 115 (v. 1954 125) ja menneitä 69 (94). Jäljennöksiä, todistuksia ja kirjallisia selvityksiä annettiin 128 (133). Puhelimitse hoidetuista toisinaan melkoisen suurtoisistakin selvityksistä, jotka etupäässä koskivat yksityisten talojen vaiheita, erilaisia henkilötietoja yms., ei ole pidetty luettelo. Tutkijain käyntejä merkittiin toimistossa 147 (111) ja Temppeliaukion arkistovarastossa 138 (206), Erottajan arkistovarastossa niitä oli n. 150. Asiakirjoja on eri virastoille annettu lainaksi 83 (91) yksikköä.

Tulot ja menot. Kaupunginarkiston tulot, nimittäin annetuista todistuksista ym. kertyneet lunastusmaksut, nousivat yhteensä 2 970 mk:aan (1 745 mk) ja menot, niihin luetuina tilitysvuokrat, 9 288 050 mk:aan (8 565 208 mk). Lisäksi kaupunginarkisto kertomusvuonna käytti yleisistä kalustonhankintamäärärahoista 27 889 mk Planax-merkkisen nitomiskoneen ynnä sen käytössä tarpeellisten apuvälineiden hankkimiseen sekä kaupunginhallituksen yleisistä käyttövaroista 49 956 mk ylimääräisten arkistokansioiden ostoon.